

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1297/2024-2-4>

О. А. Радіус

*Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку,
Одеса, Україна*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2686-6155> – О. А. Радіус
 radiuslena@ukr.net

РОЗВИТОК НАВИЧОК МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

У статті розглядається проблема розвитку мовленнєвої діяльності у студентів на заняттях з іноземної мови немовних факультетів, а також види та критерії, що відображають суть явища, різні форми організації навчальної діяльності студентів, що підвищують комунікативно-мовленнєву діяльність студентів.

Мовлення, на думку багатьох дослідників, відноситься до видів діяльності, які відіграють важливу роль у формуванні та розвитку особистості. Мовлення є найважливішим засобом оволодіння людиною знаннями, накопиченими людством за всю історію свого розвитку, засобом залучення людини до загальнолюдських цінностей.

Сучасне життя ставить перед студентами нові цілі: володіння мовою, уміння спілкуватися з різними людьми у різних ситуаціях, відчуваючи при цьому почуття комфорту, впевненості у собі.

Зазначено, що в сучасній вищій освіті особливе місце серед дисциплін, які є обов'язковим освітнім компонентом, займає іноземна мова. І головне завдання викладача – зробити навчання не лише результативним, але й цікавим, щоб залучити студентів до процесу навчання, зробити їх головними та активними учасниками. Але виникають складнощі з мовленнєвою діяльністю у студентів саме немовних факультетів. Ефективність правильно підібраних вправ зумовлена, насамперед, підвищенням мотивації, інтересу до дисципліни, що є важливим завданням процесу навчання.

Вивчення іноземної мови покликане сформувати особистість, здатну та бажаючу брати участь у міжкультурній комунікації. У центрі нашої уваги є засоби формування навичок мовної діяльності на заняттях англійської мови.

Мовленнєва діяльність мотивована, спрямована, результативна. Ця діяльність здійснюється не тільки тоді, коли людина говорить, а й коли вона слухає, пише чи читає. Мовленнєва діяльність визначається мотивами і метою того, хто говорить і слухає.

Результати навчання іноземної мови визначаються насамперед через систему вправ, оскільки практична мета вивчення іноземних мов полягає у оволодінні усіма видами мовленнєвої діяльності у вигляді вправ.

Ключові слова: мовленнєвий розвиток, навички, комунікативна компетентність, аудіювання, мовлення.

О. А. Radius

University of Intellectual Technologies and Communications, Odesa, Ukraine

DEVELOPMENT OF STUDENTS' SPEECH ACTIVITY AT NON-LINGUISTIC FACULTIES

The article discusses the issues of development of students' speech activity during foreign language classes at non-linguistic faculties, it also the types and criteria that reflect the essence of the phenomenon, and various forms of organizing students' learning activities that enhance their communicative-speech activity.

Speech, according to many researchers, is considered one of the activities that play an important role in the formation and development of personality. Speech is the most important means by which a person acquires the knowledge accumulated by humanity throughout its history, and a means of involving a person in universal values.

Modern life sets new goals for students: mastering the language, being able to communicate with different people in various situations, while feeling comfortable and self-confident.

It is noted that in modern higher education, a special place among the subjects that are a mandatory educational component is occupied by a foreign language. The main task of the teacher is to make studying not only effective but also interesting, to engage students in the studying process and make them the main and active participants. However, difficulties arise with students' speech activity of non-linguistic faculties. The effectiveness of correctly selected tasks is primarily determined by the increase in motivation and interest in the subject, which is an important task of the learning process.

Studying a foreign language is intended to form a personality capable and willing to participate in intercultural communication. Our focus is on the means of developing language activity skills at English classes.

Speech activity is motivated, directed, and effective. This activity is carried out not only when a person speaks but also when they listen, write, or read. Speech activity is determined by the motives and goals of both the speaker and the listener.

The results of foreign language learning are primarily defined through a system of exercises, as the practical goal of studying foreign languages is to master all types of speech activity in the form of exercises.

Key words: speech development, skills, communicative competence, listening, speaking.

Постановка проблеми. Модернізація системи освіти ґрунтується на потребі суспільства у кваліфікованих кадрах, потребі особистості в якійній освіті. Використання педагогічних технологій в освітній практиці є невід'ємним елементом модернізації системи освіти.

Сьогодні використання лише традиційних методів навчання чи опора на словники малоефективні. Якщо знань, пройдених під час заняття, недостатньо, студент має працювати самостійно, але для цього викладачу досить складно дати кожному студенту індивідуальний напрям і контроль одночасно, тому що достатньо проблем із мовленнєвою діяльністю, а саме з аудіюванням, говорінням, читанням і письмом.

Розвиток функцій мовлення визначає її першочергове значення в розвитку студентів й удосконаленні всіх видів діяльності, пов'язаних із комунікацією. Таким чином, становлення і збагачення мовлення істотно впливає на психічний, емоційний розвиток студентів на заняттях з іноземної мови.

Мовленнєва діяльність – це один із видів діяльності людини, який розуміється як «активний, цілеспрямований, опосередкований мовною системою та обумовлений ситуацією спілкування, процес передачі та прийому повідомлення» [1]. Поліпшення мовних навичок, звичайно, здійснюється за допомогою практичних вправ. Проблем у формуванні та вдосконаленні видів мовної діяльності в даний час достатньо, і для вирішення цих завдань необхідно відмовитися від існуючих вправ, додати доповнення або створити нову систему вправ.

Постановка завдання. Основною метою занять з мовленнєвого спілкування іноземною мовою є розвиток мовлення кожного студента особисто. Тому важливо створювати на заняттях такі умови, які стимулюють максимальну мовленнєву діяльність кожного студента.

Мета статті – обґрунтувати доцільність розвитку навичок мовленнєвої діяльності у студентів немовних факультетів та різні форми організації навчальної діяльності студентів, що підвищують комунікативно-мовленнєву діяльність студентів.

Аналіз останніх досліджень. Різноманітні аспекти дослідження лінгвістичних компетентностей відображені в наукових працях таких відомих українських та зарубіжних дослідників, як К. Баєва, Л. Баландіна, Л. Башманівська, Л. Горобець, І. Жукова, Г. Кірова, Г. Кузнецова, І. Ланова, Н. Лопатинська, Т. Магомедова, Л. Мацько, В. Нищета, Н. Павлова, М. Снегірьова, А. Таова та інших. Проте, незважаючи на наявність численних досліджень і рекомендацій, що містяться в них, високий рівень сформованості мовленнєвої та комунікативної компетентностей демонструють далеко не всі дослідники [1].

Виклад основного матеріалу. Спілкування – один з найважливіших факторів загального психічного розвитку студентів. Воно було і залишається найважливішою умовою розвитку мовленнєвої діяльності.

Мовленнєва діяльність – взаємопов'язані мовні дії, створені задля досягнення однієї мети. Мовна діяльність поділяється на письмо, читання, говоріння, переклад тощо.

Залежно від спрямованості, мовлення поділяється за формами:

– зовнішнє (доступне іншим) та внутрішнє (тільки для себе) [2].

Вихідним моментом будь-якої мовленнєвої дії є мовна ситуація, тобто такий збіг обставин, що спонукає людину до висловлювання (переходу від внутрішнього до зовнішнього мовлення), наприклад, необхідність відповісти на запитання, зробити доповідь про результати роботи, написати листа, поговорити з другом тощо.

Зовнішнє та внутрішнє мовлення протилежні один одному:

– за *призначенням*: зовнішнє мовлення допомагає встановити контакт між людьми, внутрішнє мовлення усвідомлюється лише самим суб'єктом, без коригувань і втручань ззовні.

– за *обсягом*: внутрішнє мовлення домінує над зовнішнім. Зовнішнє – 2–3 години на добу, внутрішнє – безперервно, навіть уві сні [2].

Також мовленнєва діяльність розрізняється за видами (рис. 1).

Розглянемо детальніше види мовленнєвої діяльності. Говоріння та письмо – продуктивні (творчі) види мовленнєвої діяльності, що активно здійснюють повідомлення та стимулюють читання й аудіювання. Аудіювання та читання – це рецептивні (репродуктивні) види мовленнєвої діяльності, які здійснюють прийом та подальшу переробку мовного спілкування.

Кожен вид мовленнєвої діяльності має власну специфіку і механізми, кожен із них має також свої прийоми навчання, свою систему вправ.

Водночас усі види мовленнєвої діяльності функціонують не ізольовано, а у взаємозв'язку, як компоненти єдиного цілого, взаємно припускаючи і викликаючи одне одного. Так, говоріння передбачає аудіювання, а аудіювання неможливе без говоріння; читання неможливе без письма.

Отже, для здійснення нормального мовного спілкування студентів необхідно однаковою мірою опанувати всі види мовленнєвої діяльності, тому викладачу на занятті з іноземної мови слід враховувати специфіку того чи іншого виду мовленнєвої діяльності.

Репродуктивні види мовленнєвої діяльності (аудіювання та читання) не можуть слідувати за продуктивними, тому завдання на аудіювання та читання повинні передувати завданням на говоріння та письмо.

Аудіювання є складнішим за читання, викликає у студентів більше труднощів.

Серед продуктивних видів мовленнєвої діяльності найскладнішим є написання лист, тому завдання говоріння повинні передувати складанню листів.

Одне з основних завдань навчання іншомовного мовлення – розвиток навичок говоріння. Однак оволодіння цим видом мовленнєвої діяльності пов'язані з труднощами. Щоб мотивувати студентів до спілкування англійською мовою, необхідно використовувати ситуацію, тобто обставини, в які ставиться той, хто говорить, що викликати в нього потребу говорити.

Приклад застосування даного методу:

Вправа для розвитку говоріння й аудіювання: Situational teaching.

You were at the sportswear shop and lost your purse. You think another person took it. Think about your story. The other student in the group is a policeman. Tell her exactly what happened.

The first exercise.

Students sit round facing the class, with her face to the board. One student goes out front board. Teacher writes a word on the board and students must define the word or give examples of its use – without saying the actual words itself. As soon as he guesses the word the teacher writes another word up and so until a time limit. For example: Sport Hall

Students: You train there. There is a big room. Sportsmen come every day there.

The second exercise.

You go to foreign country to participate the World Championship. Make the dialogue. Ask something and tell about yourself.

– Excuse me, where is the nearest supermarket?

– It's not far. It's in the corner.

– Can I get by bus?

– No, you can go on foot.

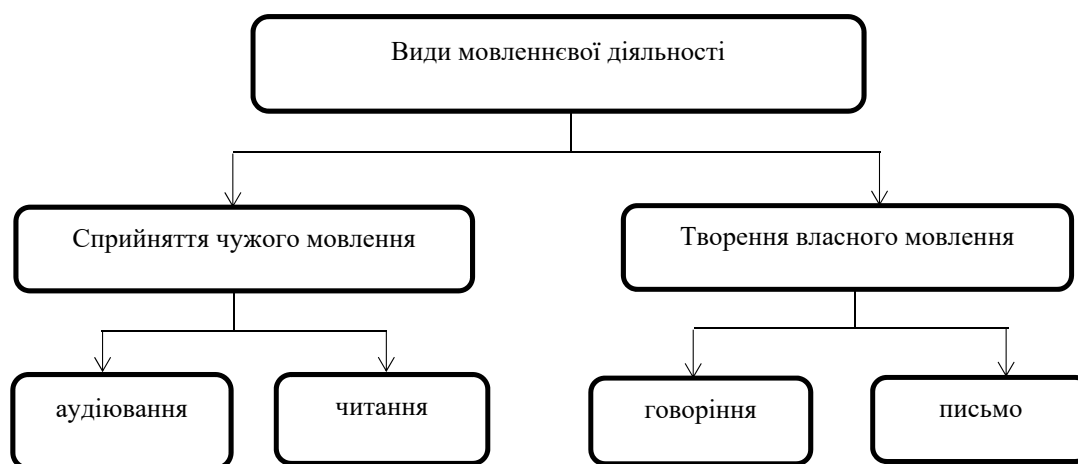

Рис. 1. Види мовленнєвої діяльності

- Can I buy a battery to my phone?
- Yes, of course.
- How much it costs?
- It's about 2 dollars
- Thank you.
- You are welcome.

Let me introduce myself. I am Alina. I'm from Kyrgyzstan. My nationality is Kyrgyz. My sport is a track and field. I train 5 times a week. I will take part in the World Championship.

Вправа для розвитку письма та читання:

The third exercise «Making up the funny text». The teacher explains the new theme to students and writes a sentence on a piece of paper connected with theme. She doesn't show the sentence. Students continue the sentence but they can't see the sentence before. Finally, after the writing sentences all students open the paper. Teacher or one of the students read this funny text.

The fourth exercise «Describe the famous people».

Teacher fixes photos of famous people on the board. The students circulate around the auditorium, take a desired photos of famous people and make up the sentence using the adjectives on the board. Students can begin the sentence with «I think». For example: I think Kanybek Osmonaliev is hardworking and responsible.

Отже, до комплексу цілеспрямованих навчальних дій, що розвивають вміння та навички мовленнєвої діяльності, повинні входити як підготовчі, так і розвиваючі вправи. Подібні вправи вимагають від студентів певних інтелектуальних зусиль, щоб сформувані навички мовлення у студентів. Такі ситуації та вправи підтверджують реальну можливість оволодіння англійською мовою навіть за невеликий період навчання.

Таким чином, кожне заняття з розвитку мовлення має на меті формування декількох мовленнєвих компетенцій. Це необхідно для поступового і цілеспрямованого досягнення результату.

До мовленнєвих компетенцій відносимо:

1. Граматична компетенція. Студент має розвинене чуття граматичної форми; наявні корекційні навички щодо правильності вживання граматичних форм і порядку слів у реченні.
2. Лексична компетенція. Студент оперує узагальненими словами різного порядку, стійкими загальноживаними словосполученнями.
3. Фонетична компетенція. Студент володіє чіткою вимовою всіх звуків іноземної мови і звукосполучень відповідно до орфоепічних норм.
4. Діалогічна компетенція. Студент ініціює і підтримує розпочату розмову в різних ситуаціях спілкування, відповідає на запитання співрозмовника і звертається із запитаннями, орієнтується в ситуації спілкування.

5. Монологічна компетенція. Студент володіє навичками розгорнутого, послідовного, логічного, зв'язного мовлення.

6. Комунікативна компетенція. Передбачає сформованість усіх видів мовленнєвої діяльності [3].

Результатом комплексного застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації є спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування, стриманість у спілкуванні; культура мовленнєвої комунікації.

Особлива вимога до мовлення, зверненого до студентів, полягає в необхідності персоніфікації. Викладач має час від часу використовувати прямі звертання, які підтримуватимуть безпосередній контакт зі студентами, що активізує їхню увагу, створює відчуття взаємодії [4].

Значну роль в якісному оформленні мовленнєвої діяльності відіграють так звані допоміжні засоби: темп мовлення, акцентування деяких частин висловлювання тим чи іншим способом, емоційне забарвлення повідомлення, тембр і сила голосу, дикція, міміка і пантоміміка [4].

Висновки. У статті проаналізовано види мовленнєвої діяльності, які покликані розвинути навички говоріння, письма, а також привернути інтерес студентів до вивчення іноземної мови. Отже, процес оволодіння мовленнєвими навичками (говоріння та письмо) є невід'ємною та важливою складовою навчального процесу. Навчання іноземній мові студентів немовних факультетів є більш ефективне, коли в процесі навчання викладач робить акцент саме на мовленнєвій діяльності студентів. Мовленнєва діяльність студентів тісно пов'язана з усіма сферами. Історія існування людства довела, що саме мовлення є важливим фактором розвитку особистості й удосконалення суспільних відносин. Під впливом мовленнєвої діяльності розвивається свідомість, мисленнєві операції, вольова й емоційна сфери, збагачуються інтелектуальні можливості людини.

Список літератури:

1. Шестакова С. О. «Мовленнєва компетентність як важлива складова комунікативної компетентності». URL: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/7713/1/Шестакова%20С.%20О.%20Мовленнєва%20компетентність.pdf>.
2. Формування мовної особистості на різних вікових етапах : монографія / Богуш А. М., Трифонова О. С., Кисельова О. І., Горіна Ж. Д., Черкасов М. П. Одеса: ПНЦ АПН України, 2008. 272 с.
3. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Калмикова Л.О., Калмиков Г.В., Лапшина І.М., Харченко Н.В.; За заг. ред.

Л.О. Калмикової. Київ : Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во “Фенікс”, 2008. 245 с.

4. Домрачова І. Р. Основи мовленнєвої діяльності: навчальний посібник / І. Р. Домрачова, І. О. Аксьонова. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2018. 101 с.

References:

1. Shestakova, S. O. «Movlennieva kompetentnist yak vazhlyvaskladovakomunikatyvnoikompetentnosti» [Speech competence as an important component of communicative competence]. Retrieved from <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/7713/1/Шестакова%20С.%20О.%20Мовленнєва%20компетентність.pdf> [in Ukrainian]

2. Bohush, A. M., Tryfonova, O. S., Kyselova, O. I., Horina, Zh. D., & Cherkasov, M. P. (2008) Formuvannia

movnoi osobystosti na riznykh vikovykh etapakh [Formation of linguistic personality at different age stages]: Monohrafiia – monograph Odesa: PNTs APN Ukrainy. 272. [in Ukrainian].

3. Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv (2008). [Textbook for students of higher education institutions] Kalmykova L.O., Kalmykov H.V., Lapshyna I.M., Kharchenko N.V.; Za zah. red. L.O.Kalmykovoї. Pereiaslav-Khmelnytskyi pedahohichnyi instytut Pereiaslav-Khmelnytskyi Pedagogical Institute, v-vo “Feniks” – Phoenix Publishing House. 245. [in Ukrainian].

4. Domrachova, I. R., & Aksonova, I. O. (2018). Osnovy movlennievoi diialnosti [Basics of speech activity]: navchalnyi posibnyk – tutorial. Vinnytsia: DonNU imeni Vasylia Stusa. 101. [in Ukrainian].

© О. А. Радіус, 2024

Науково-методична

Надійшла до редакції 06.12.2024

Прийнято до публікації 18.12.2024